

*Academy of Sciences
of Moldova*

*National Institute for
Economic Research*

*Ministry of Economy
of the Republic of Moldova*

ECONOMIC GROWTH IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

**International Scientific and Practical Conference
VIII-th edition**

VOLUME I

October 17-18

Chisinau, 2013

**IMPORTANȚA SISTEMELOR AGROALIMENTARE LOCALE
PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A PRODUCȚIEI AGRO-
ALIMENTARE AUTOHTONE**

Victor MOROZ

doctor în economie

Șef secția "Economie agro-alimentară și dezvoltare rurală"

Institutul Național de Cercetări Economice

Anatolie IGNAT

Cercetător științific,

Institutul Național de Cercetări Economice

The main challenge of the food sector in the Republic of Moldova is to identify specific needs and opportunities for agriculture and rural development throughout food supply chains, and focusing investment in areas where the most impact will be made in order to respond to growing concerns around environmental and social sustainability in rural areas.

The identification and allocation of resources requires analysis of main dimensions of food supply chains, in order to establish links and determine local factors.

In order to investigate the actual state of local agri-food chains were used specific methods and techniques: statistical and economic analysis of economic indicators, case study approach, semi-structured interviews of agricultural producers.

In the article is analyzed the process of local food systems formation and integration at the national level. Although it is a small part of the overall agricultural sector, various local food systems are under development in the Republic of Moldova. These systems bring consumers in close contact with farmers and mobilize them to support local farms and sustainable farming practices. While local food systems continue to face many barriers, many of them show considerable potential for growth.

Cuvinte cheie: *sistem agro-alimentar local, spațiu rural, dezvoltare durabilă*

Un "sistem alimentară" este un proces care include producția de bunuri agricole, achiziționarea și prelucrarea acestor produse, distribuția și comercializarea de produse cu valoare adăugată, pregătirea și consumul de utilizatorul final, precum și eliminarea deșeurilor [2].

Acesta este un proces complex, care ne include pe fiecare dintre noi, ca actori, funcționează la mai multe scări geografice, și impactul are un impact economic, social, de mediu și de sănătate asupra tuturor comunităților.

Categoriile de sisteme alimentare sunt adesea definite în funcție de amplasarea lor geografică (cum ar fi la nivel mondial, național, regional sau local) sau de metodele folosite pentru a produce alimentele (industriale, de scară mică, organice, etc.). Aceste categorii au tendința de a se suprapune în politici și pe teren, și a fost ferm stabilit că aceste definiții sunt deseori utilizate de o manieră largă și uneori contradictorie [3].

Clarificarea în continuare a distincțiilor practice și teoretice între sistemele alimentare locale, regionale, și de scară largă va contribui la identificarea beneficiilor și provocărilor sistemului nostru actual alimentare de la mai multe niveluri, precum și modalitățile în care aceste nivele lucrează împreună pentru a redresa sistemul nostru de alimentare ca un tot întreg.

Diferența dintre sistemele de alimentare "regionale" și "locale" este negociabilă, pentru că nu există o înțelegere comună asupra conceptului, iar domeniul este încă în

evoluție. În termeni generali, un sistem alimentar local cuprinde actorii și procesul de cultivare și prelucrare a produselor alimentare lângă piața finală, adică consumator.

În opinia savanților definiția "local" este determinată de proximitatea geografică. În majoritatea cazurilor, "proximitate" ar putea însemna că alimentele sunt consumate în raza de 100-200 km de la locul său de producție după cum este definită în American New Oxford Dictionary [4].

În sistemele agro-alimentare globale, multe companii internaționale și-au organizat producția în țările în curs de dezvoltare și în tranziție, în scopul de a fi mai competitive pe piața mondială.

Acest proces este însoțit de efecte pozitive și negative care pot influența bunăstarea populației locale și dezvoltarea durabilă a sectorului agro-alimentar național.

În același timp, sistemele de producție locale concurează pe piețele interne și externe prin producerea de produse de calitate specifice, printr-o utilizare mai eficientă a resurselor locale și adaptarea mai rapidă la cerințele în schimbare ale pieței.

Ca urmare, și-au făcut apariția o gamă largă de sisteme agro-alimentare locale, variind de la furnizorii locali de alimente simple până la industrii alimentare orientate spre export. Aceste sisteme se dezvoltă în funcție de disponibilitatea resurselor locale, cum ar fi pământul, apa, condițiile climatice, costurile de producție, forța de muncă, precum și localizarea piețelor interne și externe.

Din această perspectivă, sistemele agro-alimentare locale devin punctul central al analizei, în scopul de a evalua nivelul de dezvoltare durabilă și cerințele politice necesare.

În Republica Moldova coordonarea verticală între producția agricolă primară, prelucrarea produselor alimentare și comerț au suferit schimbări dramatice în mijlocul anilor 90. Liberalizarea rapidă a prețurilor și a comerțului exterior, privatizarea fermelor și a întreprinderilor în lipsa unui cadru instituțional, au provocat prăbușirea coordonării verticale în cadrul lanțurilor valorice alimentare existente.

Într-un timp scurt, un nou sistem de integrare pe verticală a început să se dezvolte în sectorul agro-alimentar. Procesul a fost condus în mare parte de către operatorii din sectorul alimentar și cel de comerț. În faza inițială ritmul de dezvoltare a noilor structuri a fost foarte lent. Procesul a fost îmbunătățit prin crearea unor sisteme agro-alimentare locale în zonele rurale ale Republicii Moldova.

Popularitatea în creștere a piețelor alimentare locale și preocuparea tot mai mare pentru securitatea alimentară, siguranța alimentară, durabilitatea mediului, precum și colaborarea la nivel regional prezintă o oportunitate pentru re-examinarea sistemului nostru alimentar ca un tot întreg. Este evident că sistemele alimentare locale și regionale nu pot înlocui sistemele naționale sau globale, dar pot să le completeze pe acestea. De exemplu, în cazul când sistemelor de alimentare locale și regionale sunt limitate de efectele sezoniere și climatice, sistemele de scară mai largă sunt necesare pentru a continua să ofere consumatorilor o gamă largă de alimente de calitate în toate anotimpurile. Pe de altă parte, sistemele de alimentare de nivel global fac toate regiunile la fel de vulnerabile la șocurile economice sau energetice

Agricultura în Republica Moldova reprezintă o ramură importantă a economiei naționale, ramura care, în condițiile aspirațiilor integrării în Uniunea Europeană are nevoie de o serie de restructurări pentru a putea fi inclusă cu succes în cadrul pieței unice. Procesele agricole în contradicție cu tot ce se afirmă, sunt mult mai complexe decât cele din industrie. De aceea, în contextul dezbaterii problematice integrării agroalimentare, analiza filierelor are un rol deosebit de important. Conceptul de „filieră” deschide calea unei analize globale, ce permite urmărirea întregului parcurs și elaborarea unei strategii optime ce vizează obținerea unei eficiențe maxime pentru consumatorul final, în condiții de siguranță alimentară.

Prin efortul comun al Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova și Proiectul de Competitivitate Agricolă și Dezvoltare a Întreprinderilor au fost analizate filiere principale agroalimentare orientate spre export.

Procesul a inclus întâlniri și discuții între experții proiectului și reprezentanții Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Asociației Producătorilor și Exportatorilor din Moldova, și mediul academic și universitar. Ca sursă de baza a informațiilor analizate au servit companiile private, exploatațiile agricole familiale, instituțiile publice și alte organizații relevante.

Spațiul rural al Republicii Moldova este implicat într-un proces continuu de transformări socio-economice. Agricultură își pierde rolul său ca sursă principală de venit. Se reduc locurile de muncă în sectorul agricol. În același timp, dezvoltarea sectorului non-agricol este insuficientă și nu are impact semnificativ pentru ocuparea forței de muncă și veniturile populației.

Conceptul de dezvoltare durabilă presupune elaborarea unui set de măsuri în scopul îmbunătățirii nivelului de trai în spațiul rural. Esența acestui concept constă în determinarea sistemului agricol necesar și diversificarea activităților non-agricole.

Stabilirea și menținerea competitivității constituie o provocare deosebită pentru întreprinderile agroindustriale mici și mijlocii, dar și a exploatațiilor agricole mici. Cu toate că industriile agroalimentare dispun de potențialul de a oferi piețe de desfacere sigure și stabile pentru cea mai mare parte a produsele agricole, inclusiv cele produse de gospodăriile mici, necesitatea de a asigura un nivel anumit de competitivitate favorizează preponderent exploatațiile agricole care sunt în stare să livreze cantități mai mari și o calitate mai înaltă a produselor.

Metodele de cultivare în rândul gospodăriilor țărănești de subzistență și în cadrul gospodăriilor casnice rămân tradiționale, cu un nivel scăzut de mecanizare și cu o productivitate redusă. Sectorul agricol este foarte dependent de fluctuațiile climatice. Sistemele agricole ineficiente, structurile de piață subdezvoltate, parcelarea extensivă a terenurilor agricole sunt doar unii dintre factorii care determină potențialul insuficient pentru livrarea durabilă de produse agricole primare în cadrul lanțului valoric. Absența tehnologiilor agricole de o productivitate înaltă a dus la degradarea terenurilor ca urmare a nerespectării asolamentelor

Valoarea adăugată la materia primă agricolă este foarte mică. Producția agricolă și exporturile autohtone sunt specializate preponderent în materie primă și produse agroalimentare semifabricate.

Dezvoltarea industriei agroalimentare în țările în curs tranziție, inclusiv în Republica Moldova implică anumite riscuri ce țin de echitate, durabilitate și includere. În condițiile unei puteri de piață dezechilibrată în cadrul lanțului agroalimentar, adăogarea și captarea valorii poate fi concentrată asupra unui sau a câtorva participanți ai acestui lanț în detrimentul altora. Industriile agroalimentare pot fi durabile doar în cazul dacă acestea vor fi competitive în termeni de costuri, prețuri, eficiență operațională, oferte de produse și alți parametri asociați și doar dacă prețurile plătite producătorilor agricoli vor fi remunerative.

În linia mari industria alimentară de scară mare din Republica Moldova este caracterizată prin sub-utilizarea capacităților de producție și prin insuficiența de investiții. Totodată, întreprinzătorii mici și mijlocii din industria alimentară oferă un exemplu de reacție mai eficientă și mai flexibilă la cererea de pe piețele interne și externe.

Sectorul agroalimentar este caracterizat prin legături slabe între producția agricolă primară, industria de procesare și sectorul de comerț. Astfel, asociațiile locale de producători agricoli au demonstrat capacități limitate de a participa în lanțuri valorice alimentare eficiente.

Distribuția produselor agroalimentare în Republica Moldova în continuare se bazează pe piețe de desfacere tradiționale, cu supermarket-urile recent apărute în comerțul agroalimentar, în orașele mari.

La nivelul comerțului cu amănuntul, locuitorii Republicii Moldova ca regulă procură produsele agroalimentare la piețele agricole, iarmaroacele și târgurile de sezon, precum și de la vânzătorii de stradă. Totodată în zonele rurale, o parte considerabilă de produsele agroalimentare se produce pentru auto-consum.

Cu toate că constituie o mica parte a complexului agricol general, diferite sisteme locale de alimentare sunt în curs de dezvoltare în Republica Moldova. Aceste sisteme aduc consumatorii în contact strâns cu agricultorii și mobilizează consumatorii în sprijinirea exploatațiilor agricole locale și a practicilor agricole durabile. Astfel, piețele agroalimentare din Republica Moldova sunt aprovizionate predominant de către producătorii locali, deși, în cazurile insuficienței producției locale aceste piețe sunt aprovizionate cu produse de import.

Infrastructura pentru exportul produselor agroalimentare rămâne a fi subdezvoltată și depășită din punct de vedere moral și fizic. Dezvoltarea filierelor agroalimentare orientate spre export depinde în cea mai mare măsură de atractivitatea proiectelor investiționale în acest domeniu.

Provocarea pentru sectorul agro-alimentar din Republica Moldova constă în identificarea nevoilor specifice de dezvoltare agricolă și rurală, a oportunităților din cadrul sistemelor agro-alimentare locale, precum și concentrarea investițiilor spre acele oportunități unde poate fi atins cel mai mare impact. Acest proces de identificare și alocare a resurselor poate fi facilitat prin analizarea principalelor probleme ce trebuiesc rezolvate în ce privește factorii care influențează dinamica și efectele acestora, atât la nivel local cât și internațional.

În pofida faptului că reprezintă doar o mică parte a întregului complex agricol diferite sisteme agro-alimentare locale sunt deja în proces de formare. Aceste sisteme, deși continuă să se confrunte cu numeroase bariere, foarte des demonstrează o creștere semnificativă, stabilind legături directe între producători și consumatori finali. Ca exemplu al unui caz tipic de dezvoltare a sistemelor agro-alimentare locale poate fi menționat sectorul produselor lactate din Republica Moldova, care în perioada de tranziție de la economia centralizată la cea de piață a suferit un declin semnificativ. Astfel, efectivul de bovine în această perioadă a scăzut de la 1061 mii capete în 1991 la doar 204 mii capete în 2011, o scădere de 5,2 ori, în timp ce șeptelul de vaci în aceeași perioadă a scăzut de 2,7 ori, de la 395 mii până la 144 mii capete [1].

În prezent, acest sector este extrem de parcat și depinde în mare măsură de producția în cadrul gospodăriilor individuale ale populației. Producția de lapte de către gospodăriile casnice a asigurat aproximativ 98% din totalul producției de lapte de vacă în anul 2011. În majoritatea cazurilor, numărul de vaci menținute în gospodării nu depășește 1-2 capete. Implicarea largă a sectorului individual în producția de lapte creează un șir de probleme considerabile în ceea ce privește respectarea standardelor de igienă, hrănirea animalelor, și normele de protecție a mediului din Republica Moldova.

Problema dimensiunilor mici ale unităților agricole și a dificultăților cu care se confruntă acestea în adoptarea standardelor de igienă, mediu, și sănătate animală, agravată de educația profesională necorespunzătoare în agricultură pot fi identificate ca principalele obstacole în dezvoltarea sectorului produselor lactate din Republica Moldova.

O alternativă pentru producătorii de lapte individuale în vederea creșterii puterii de negociere în relațiile cu industria de prelucrare este crearea structurilor asociative locale.

Cooperativele de colectare a laptelui au devenit în ultimii ani un consumator atractiv pentru producători de lapte de scară mică. Numărul de producători de lapte care au semnat acorduri privind livrările de lapte cu cooperativelor de marketing a crescut de la 11% în

2001 la 21% în 2012, în timp ce volumul mediu al laptelui livrat în bază de contract, de asemenea, a crescut în această perioadă de la aproximativ 51% la aproximativ 88 %.

Datele studiului efectuat de către autori demonstrează că un rol important în colectarea laptelui este jucat de cooperative, care sunt un consumator de lapte important pentru aproximativ 21% din producătorii de lapte intervievați. Aprovizionarea pieței locale, inclusiv piețele agricole locale, școlile, grădinițele, cafenele precum și alte unități locale de alimentare publică sunt destinațiile livrărilor de lapte pentru aproximativ 25 la suta din producătorii locali de lapte.

Astfel, aproximativ 46% din producătorii intervievați livrează laptele pentru consumatorii industriali și finali situați în imediata apropiere, creând condițiile pentru apariția unor sisteme alimentare locale, fără a implica structuri intermediare (vezi figura 1).

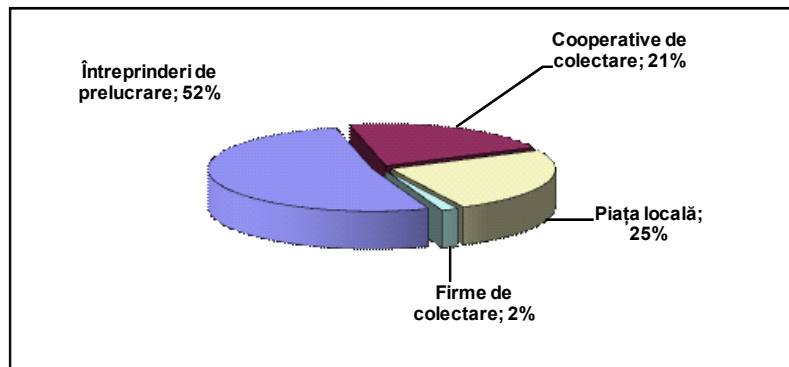

Figura 1. Structura producătorilor de lapte în funcție de canalul de distribuție, 2011, %

Un bun exemplu în acest caz este cooperativa de colectare a laptelui "Vita-Lact" din satul Ignăței, raionul Rezina, care a fost înființată în 2001 de 12 fermieri, în scopul de a consolida eforturile lor de a lucra împreună ca o singură entitate de vânzare a laptelui colectat de la producătorii locali. Ulterior cooperativa a crescut de la 12 de membri în anul 2001 la peste 420 de membri în 2011. În prezent, cooperativa administrează 12 de puncte de colectare a laptelui situate în satele învecinate [5].

Cooperativa a beneficiat de mai multe oportunități de instruire a membrilor săi în astfel de domenii precum dezvoltarea și administrarea cooperativelor, managementul financiar, tehnici de marketing, servicii veterinare, de prelucrare și distribuție a laptelui și produselor lactate.

Statutul de cooperativă a făcut posibil accesul la diverse granturi și finanțări oferite de către organizațiile internaționale. Aceste fonduri au fost utilizate pentru achiziționarea echipamentului de răcire și procesare a laptelui, de testare a calității laptelui, precum și pentru procurarea unui microbuz, altor utilaje agricole, dar și construirea unor puncte noi de colectare a laptelui. Aceste fonduri au permis cooperativei să-și dezvolte propria infrastructura de procesare a laptelui. Astfel, cu suportul membrilor cooperativei a fost înființată unitatea de prelucrare a laptelui "Paster Lact" SRL, care a permis comercializarea laptelui ambalat pentru consum final și a derivatelor din lapte direct prin rețeaua de vânzare cu amănuntul, sporind astfel veniturile cooperativei și prin urmare a membrilor săi. Cooperativa a început să-și dezvolte propria rețea de marketing pentru produsele finale, prin lansarea propriilor puncte de desfăcere, inclusiv în Chișinău. În prezent, cooperativa "Vita-Lact", în afară de multiplele magazine alimentare din Chișinău, Orhei, Rezina și Șoldănești, aprovizionează și astfel de lanțuri naționale precum IMC, Vega-L, Fidesco, Market N1, Fourchette și Green Hills. Cooperativa este, de asemenea, unul din principalii furnizori de materie primă pentru întreprinderea de prelucrare a laptelui "Saturn-13" SRL, care î-și distribuie produsele sub marca comercială "Bravi-Lacta".

Printre beneficiarii producției de la cooperativă "Vita-Lact" sunt, de asemenea, instituțiile de învățământ școlar și preșcolar din satele vecine, cum ar fi Meseni, Pripiceni și

Peciște. În perioada de vară cooperativa aprovizionează, de asemenea, taberele de vara pentru copii din satele Saharna și Ignăței. Beneficiul în acest caz este reciproc. Astfel, consumatorii finali au acces la produse lactate proaspete, de calitate, sănătoase și la prețuri accesibile, în timp ce cooperativa se bucură de un preț mai mare de la vânzările directe pe piață locală, comparativă cu cele oferite de rețeaua de distribuție cu amănuntul.

Extinderea integrării în amonte pe verticală a activităților cooperativei înspre prelucrarea mai avansată a laptelui și vânzările directe către consumatorii locali are mai multe beneficii, cum ar fi reducerea cerințelor de capital, eliminarea costurilor de tranzacție prohibitive, prețurile de vânzare mai avantajoase precum și obținerea unor piețe de desfacere mai sigure. Există, de asemenea, și numeroase beneficii sociale în procesul creării acestei unități de cooperare. Astfel, în urma lansării liniei de procesare a laptelui au fost create șase noi locuri de muncă. Pentru un sat în care există un flux continuu de forță de muncă calificată spre mediul urban sau în afara țării aceasta are o semnificație deosebită, contribuind astfel la îmbunătățirea nivelului de trai al populației rurale.

Crearea diferitor forme de activitate asociativă, inclusiv a cooperativelor poate fi văzută ca una dintre formele cele mai de perspectivă de organizare a producției agroalimentare locale, care poate cuprinde mai multe aspecte ale acesteia, cum ar fi finanțele, achiziția de materii prime agricole, colectarea produselor agricole, transportarea, sortarea, ambalarea și depozitarea produselor agricole și alimentare, precum și alte activități specifice legate de producția agroalimentară.

Concluzii

În sistemele agro-alimentare globale, multe companii și-au organizat producția în țările în curs de dezvoltare și în tranziție, în scopul de a fi mai competitive pe piața mondială. Acest proces este însoțit de efecte pozitive și negative care pot influența bunăstarea populației locale și dezvoltarea durabilă a sectorului agro-alimentar național.

În Republica Moldova sectorul agroalimentar este caracterizat prin legături slabe între producția agricolă primară, industria de procesare și sectorul de comerț. Industria alimentară de scară mare este caracterizată prin sub-utilizarea capacităților de producție și insuficiența de investiții. Totodată, întreprinzătorii mici și mijlocii din industria alimentară oferă un exemplu de reacție mai eficientă și mai flexibilă la cererea de pe piețele interne și externe. Cu toate că constituie o mica parte a complexului agricol general, diferite sisteme locale de alimentare sunt în curs de dezvoltare în Republica Moldova. Aceste sisteme aduc consumatorii în contact strâns cu agricultorii și mobilizează consumatorii pentru a susține exploatațiile agricole locale și practicile agricole durabile. În timp ce sistemele locale de alimentare continuă să se confrunte cu multe bariere, multe din acestea demonstrează un potențial considerabil de creștere. Astfel piețele agroalimentare din Republica Moldova sunt aprovizionate preponderent de către producătorii locali, deși, în cazurile insuficienței producției locale aceste piețe sunt aprovizionate cu produse de import.

Un rol important în crearea sistemelor agro-alimentare locale este jucat de către structurile asociative, cum ar fi cooperativele de marketing.

Bibliografia

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova. BNS, 2012.
2. Jensen J. Local and Regional Food Systems for Rural Futures. RUPRI Rural Futures Lab Foundation Paper No. 1, November 2010
3. Martinez *et al*, Local Food Systems: Concepts, Impacts, and Issues. USDA, Economic Research Service. Economic Research Report Number 97, May 2010
4. New Oxford American Dictionary. Oxford University Press, 2011. Print ISBN-13: 9780195392883
5. Pagina web Vita-lact. Acces: <http://www.agroinform.md/ro/about/istorii-de-succes/69-vita-lact.html>